

Wat is vredespedagogie?

Normaal gesproken speelt de opvoeding zich af in de cultuur waar opvoeder en kind in leven, met alle gewoonten, waarden en normen daarvan. In sommige gevallen is dit normale pedagogische proces echter niet toereikend. Bijvoorbeeld, wanneer kinderen getraumatiseerd zijn door oorlogs- of natuurgeweld. In dat geval kan het pedagogische proces dienstbaar worden aan de therapie. Daarvoor is een bijzonder scholing gevraagd van de opvoeder. (1.) Een ander voorbeeld van een bijzondere situatie is, wanneer twee culturen op gespannen voet naast elkaar leven. De opvoeding kan dan de extra opgave krijgen om een brug te bouwen tussen de culturen, zij wordt tot vredespedagogie. Daarvoor zijn bijzondere inzichten en ervaringen nodig, die nog grotendeels ontwikkeld moeten worden omdat het een relatief onontgonnen gebied is.

De vrije kleuterschool Ein Bustan in Israel is een initiatief dat op zoek is gegaan naar een brug tussen de Joodse en de Arabische bevolking. (2.) Het begon met het ideaal om een menselijker samenleven te realiseren, en ook de moed te vinden om die stap concreet te maken. Onderweg bleek, dat er vele vragen opgelost moeten worden die men aan het begin niet had kunnen overzien. Wanneer een aantal vastliggende ideeën, gewoonten en omstandigheden niet meer dragen, dan moeten zij opnieuw bevestigd en verwerkt worden. Dat is een spannend en inspannend proces dat tot nieuwe perspectieven kan leiden, zowel op pedagogische gebied als ook op het gebied van sociale verhoudingen, cultuur en religie. Voor wie dit aandurft, wordt deze weg tot een scholingsweg naar verdiept inzicht in zichzelf en de wereld.

Wat betekent de vredespedagogie voor het onderwijs?

Een klein kind integreert de omgeving door de nabootsing. Wanneer die omgeving een samenhangend voorbeeld biedt, gaat dat als vanzelf. Het kind voelt van nature: de wereld is goed zoals ik die om mij heen vindt. Dat grondgevoel neemt het mee vanuit de geestelijke wereld waar het vandaan kwam.

Wanneer de omgeving geen eenduidig voorbeeld geeft, wanneer sommige mensen 'goed' zijn en andere 'slecht', bijvoorbeeld vanwege hun religie of volkscultuur, neemt het kind ook die beelden diep in zich op. Later als volwassene wordt het dan heel moeilijk om zich daar eventueel nog van te bevrijden. Daarover schreef Avner Matsliach-Hanoch, een vader van Ein Bustan, een mooi bericht in Nieuwsbrief nr 2-2007. (2.) Hoe kun je kinderen in zo'n gespannen situatie een omgeving aanbieden, die hen niet die angst, wantrouwen en desinteresse inprent? Hoe kun je hen met de andere cultuur vertrouwd maken, zonder de eigen cultuur te verliezen?

Het wordt langzaam duidelijk hoe verreikend de vredespedagogie is. Wanneer je begint om zelfstandig over de eigen cultuur en die van een buurvolk na te denken, emancipeer je je ook van je eigen cultuur. Je neemt niet meer alles als vanzelfsprekend aan. Wanneer je in jouw cultuur en religie een innerlijke houvast vond, dan kan dat proces beangstigend zijn. Die spanning komt nog dichterbij, wanneer je met twee culturen een sociale ruimte deelt, zoals in de kleuterschool Ein Bustan. Daar worden de jaarfeesten van zowel de Joodse als de Arabische culturen gevierd, en er wordt bovendien in twee talen gesproken door de leerkrachten.

Opvoeding en religie

Wil je de jaarfeesten van twee religies samen vieren, dan stuit je op de vraag, hoe je een keuze maakt voor het ene of het andere feest. Het wordt dan duidelijk dat je vanuit een religieus gezichtspunt tot een andere keuze kunt komen dan vanuit een pedagogisch gezichtspunt. De jaarfeesten in de vrije kleuterschool dienen het opvoedingsproces. Het meeleven met de seizoenen is een belangrijke oriëntatie voor het kind in de tijd en in de wereld om hem heen. Het kleine kind heeft van nature een religieuze relatie met de wereld, die hoeft daar niet nog extra door een bepaalde geloofsleer aan toegevoegd te worden. In principe is de opvoeder dus vrij om vormen te zoeken die aansluiten bij de belevingswereld van het kind en van hem of haarzelf. In vroeger tijden hadden alle mensen zo'n open en religieuze verhouding met de wereld. Daarom zijn er vele vormen overgeleverd uit de oude culturen die de religieuze beleving ondersteunen in overeenstemming met de missie en het karakter van dat bepaalde volk. De vredespedagoog is in eerste instantie pedagoog, maar probeert cultuurelementen van de beide culturen uit de omgeving van het kind in het opvoedingsproces te integreren. De verwachting is dat de kinderen elkaar dan beter leren kennen en vertrouwen, en zo op een natuurlijke manier naast elkaar leren leven.

Religie

Op een bepaald niveau zou je de jaarfeesten kunnen zien als sociale activiteiten. Je kiest de leukste eruit, en kunt je verheugen over de gemeenschappelijke ervaringen. Daar kun je voor kiezen. Je gaat dan wel voorbij aan de waarde van de feesten voor het pedagogische- én het religieuze proces, dat in iedere religie een andere kleur en inhoud heeft. Het woord religie betekent: her-verbinden (re-leggere). De religie is bedoeld als vorm om de levende verbinding met de geest te verzorgen. Alles wat daar buitenvalt is geen religie meer. Wanneer de traditionele vormen niet meer vanzelfsprekend zijn, bijvoorbeeld bij de selectie voor het opvoedingsproces, dan moet een ander niveau gevonden worden om te beoordelen wat de religieuze waarde is van de feesten, de liederen en gebeden. In principe is dit de vraag naar de zelfstandige ervaring en beoordeling van de geestelijke werkelijkheid:

- ✓ Is de God van de Joden, van de Islamieten, van de Christenen dezelfde God?
- ✓ Naar welke innerlijke ervaringen leiden deze drie religieuze vormen?
- ✓ Hoe kunnen we een toegang vinden tot de (religieuze) werkelijkheid van de ander?
- ✓ Verlies ik niet juist de verbinding met de geest, wanneer ik mij losmaak van de overgeleverde vormen en normen? En waar kan ik mij dan op richten?
- ✓ Ben ik niet een verrader van mijn omgeving, wanneer ik daar vanuit een vrijer standpunt naar kijk?

Het is begrijpelijk, dat mensen terugdeinzen voor deze vragen. Ze zetten de hele wereld op losse schroeven.

In vroeger tijden konden mensen de wereld van de geest waarnemen, zoals wij nu de fysieke wereld als vanzelfsprekend waarnemen. De vele oude culturen getuigen van geestelijke inzichten, evenals de oude religieuze geschriften. De levende ervaring van de geest is voor de waarneming van de mens in deze tijd minder vanzelfsprekend geworden. Wij beleven de innerlijke werkelijkheid in ons zelf, in ons denken. Het reinigen en versterken van het denken kan een nieuwe toegang tot de werkelijkheid van de geest worden, en ook een richting geven voor het religieuze gevoel en handelen.

De eerste stappen op die weg worden gemaakt wanneer je je vrij maakt van voorgegeven associaties. Daar kun je toe opgeroepen worden wanneer je op een open

manier twee religies wilt leren kennen, en een brug wilt vinden voor de ontmoeting en waardering van elkaar. Je gaat dan op zoek naar nieuwe uitgangspunten, nieuwe idealen voor je gedrag. In zijn berichten spreekt Amir Shlomian over broederlijkheid, respect, interesse en medeleven. (2.) Die begrippen kende men in oude culturen niet op een zo vrije manier. Men beleefde de inhoud ervan op een directe manier, als een wezenlijke kracht, een levende bron. Die kracht kon een hele cultuur een richting geven, om juist die bepaalde kwaliteit van menselijkheid te ontwikkelen. Zulke hoge idealen waren voor de oude mensheid de levende goden die zij aanbaden. Het medeleven wordt bijvoorbeeld uitgedrukt in het wezen van Buddha. De wijsheid in Zeus, Athene of Isis, de liefde op een bepaald niveau in Aphrodite, Freya of Istar. Algemeen menselijke broederlijkheid, liefde en innerlijke vrijheid zijn karakteristiek voor Christus uit het Nieuwe Testament. Ook wanneer je deze idealen niet als goden benoemt, zijn zij een werkzame kracht. Verbindt je je met zo'n ideaal, dan kan die kracht werkzaam worden en verander je de wereld daarmee. Op die manier ontwikkelt iedere mens zijn eigen religieuze leven en kiest zijn eigen idealen. De moderne religieuze weg is daardoor verbonden met individueel bewustzijn, vrijheid en verantwoordelijkheid.

Vrije schoolpedagogie en vredespedagogie

De oprichters van Ein Bustan kozen de vrije schoolpedagogie omdat zij vinden dat die hun idealen het beste kan dienen. Waarom? Wat kan de vrije school pedagogie voor de vredespedagogie betekenen?

Om te beginnen gaat de vrije school pedagogie uit van een algemene menskunde als basis voor opvoeding en onderwijs. Die algemeen menselijke inzichten blijken vruchtbaar te zijn in alle culturen van de wereld. Er zijn vrije scholen in Japan, China, Brazilië, Afrikaanse landen, westerse landen, India, Egypte, Israël enzovoorts. De algemeen menselijke inzichten geven een instrument om ook de verschillende volksculturen te begrijpen en verdiepen.

Dat dit niet zo eenvoudig is wanneer sprake is van twee conflicterende culturen blijkt uit de berichten in de Nieuwsbrieven. Het is heel spannend om te vervolgen hoe er oplossingen gezocht worden voor de bijzondere plaats van de Shabbat, voor het omgaan met twee talen, liedjes en gebeden. Hoe kies je voor een jaarfeest? Waarom vindt je het Bomenfeest geschikter dan het gedenken van de verwoesting van de tempel? De vrije schoolpedagogie wordt zo op een levende en creatieve manier in praktijk gebracht, en dat was ook de oorspronkelijke bedoeling. Ook de vrije scholen moeten zichzelf steeds opnieuw vragen stellen, en hun gewoonten en levensvormen bewust vernieuwen en individualiseren.

Een tweede reden waarom de vrije school waardevol is voor de vredespedagogie is omdat het kind daar niet alleen vanuit de cognitieve ontwikkeling wordt aangesproken, maar ook op het niveau van het gevoelsleven, het sociale leven en het handelen. De kunsten hebben in het pedagogische proces een belangrijke plaats. Zij verrijken het gevoelsleven, de waarneming, en de doorleefde toegang tot de leerstof. Ook de verhouding tot de natuur is een pedagogische waarde, zoals het meeleven met de jaargetijden, de groei van de planten, en het leren kennen van natuurlijke materialen. Dit zijn allemaal aanknopingspunten voor het openen van het gevoel, en voor het scheppen van een onbelaste ruimte waarin een brug tussen culturen op een natuurlijke manier kan ontstaan.

Vredespedagogie: Een weg naar jezelf

De vredespedagogie biedt een mogelijkheid, om in een bedrukkende situatie nieuwe ontwikkelingskansen te scheppen die elders misschien niet zo voor de hand liggen.

Men wordt door de moeilijke omstandigheden aangezet om allerlei vragen te stellen, en daar een eigen weg mee te gaan. Bijvoorbeeld:

- ✓ Hoe kan ik in de vreemde gewoonten iets van mijn eigen menszijn terugvinden?
- ✓ Hoe kan ik in mijn eigen religie de levende ervaring van de geest vinden?
- ✓ Welke kleur, welk karakter heeft de vorm van mijn religie, en naar welke ervaring leidt die vorm?
- ✓ Hoe verhouden die zich tot de ervaringen van andere religies?
- ✓ Waar vind ik in een religie het algemeen-menselijke terug, dat ook mensen van een andere cultuur omsluit?
- ✓ Wat is in mijn religie de plaats en waarde van andere culturen?
- ✓ Wat betekenen de oude voorschriften voor onze tijd?
- ✓ Is het mogelijk om in onze tijd weer een levende bron te openen naar de geest?

In alle culturen zijn aspecten van het menszijn uitgedrukt. In vroeger tijden was men gebonden aan het volk, de cultuur en de religie waar men in geboren werd. Dat kon ook tot strijd voeren. Het is interessant om in de geschiedenis te vervolgen, hoe de mens aan de ene kant steeds individueler wordt, en hoe aan de andere kant de culturele rijkdom van de hele mensheid voor iedere mens meer toegankelijk wordt. Dat is niet toevallig. De weg van het individu naar zijn eigen diepste wezen voert naar de innerlijke verbinding met de mensheid als geheel. In de mate dat die verbinding naderbij komt, worden we iets meer mens.

Cornelis Boogerd
Pinksteren 2008

1.) Zie het werk van *Beatrice Rutishauser* op [www. ipf.ch](http://www.ipf.ch)

2.) Zie de website van *Ein Bustan*, www.Ein-bustan.org , met ook de *Nederlandse Nieuwsbrieven*.